

Козачок Вероніка Ігорівна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник:

Поштаренко Інна Валеріївна,
доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх
справ, доктор філософії в галузі права

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ДИВЕРСІЇ

У сучасних умовах збройної агресії проти України та функціонування правового режиму воєнного стану особливої актуальності набувають питання кримінально-правової кваліфікації кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки. Одним із найбільш суспільно небезпечних злочинів у цій сфері є диверсія, яка безпосередньо посягає на державний суверенітет, територіальну цілісність, обороноздатність та економічну стабільність держави. Відповідно ст. 113 Кримінального кодексу України диверсія визначається як вчинення з метою ослаблення держави вибухів, підпалів або інших дій, спрямованих на масове знищення людей, заподіяння шкоди їхньому здоров'ю, руйнування чи пошкодження об'єктів, що мають важливе народногосподарське або оборонне значення, а також вчинення дій, спрямованих на радіоактивне забруднення, масове отруєння чи поширення епідемій [1]. Попри відносну визначеність законодавчого формулювання, практика застосування цієї норми виявляє низку проблем теоретичного і прикладного характеру, що ускладнюють правильну кваліфікацію відповідних діянь.

Передусім слід зазначити, що склад диверсії має складну юридичну конструкцію, яка поєднує у собі ознаки як формального, так і матеріального складу злочину [4]. З одного боку, законодавець не вимагає обов'язкового настання суспільно небезпечних наслідків, а з іншого – об'єктивна сторона злочину передбачає дії, які за своєю природою спрямовані на заподіяння значної шкоди. Об'єктом посягання виступає національна безпека держави, а додатковими об'єктами – життя і здоров'я людей, власність, довкілля [2].

Суб'єктивна сторона характеризується прямим умислом і спеціальною метою – ослаблення держави, що є визначальною ознакою цього злочину [5]. Саме необхідність доведення такої мети становить одну з ключових проблем у правозастосовній діяльності, оскільки вона має оціночний характер і часто встановлюється на підставі непрямих доказів, таких як поведінка особи, її зв'язки, листування або контекст вчинення діяння.

Однією з найсуттєвіших проблем кримінально-правової кваліфікації диверсії є її відмежування від суміжних складів злочинів, насамперед від терористичного акту та державної зради [4]. Зовнішні вияви цих злочинів можуть бути подібними, оскільки всі вони можуть передбачати вчинення вибухів, підпалів чи інших дій, що спричиняють значну шкоду. Однак визначальним критерієм розмежування є мета діяння. Якщо для диверсії характерною є мета ослаблення держави, то для терористичного акту – залякування населення або вплив на прийняття рішень органами державної влади, а для державної зради – надання допомоги іноземній державі чи її представникам [2]. На практиці встановлення саме цієї спеціальної мети є надзвичайно складним, що нерідко призводить до помилок у кваліфікації та неоднаковості судової практики [5]. У деяких випадках одні й ті самі дії можуть бути кваліфіковані судами по-різному, що суперечить принципу правової визначеності та єдності правозастосування.

Ще однією важливою проблемою є конкуренція кримінально-правових норм. Досить часто діяння, які мають ознаки диверсії, одночасно підпадають під ознаки інших злочинів, таких як умисне знищення або пошкодження майна, посягання на територіальну цілісність і недоторканність України чи навіть злочини проти життя та здоров'я особи [3]. У таких випадках виникає необхідність визначення пріоритетної норми, що підлягає застосуванню. Відсутність чітких законодавчих критеріїв розмежування призводить до різного підходу у правозастосуванні, що негативно впливає на ефективність кримінальної юстиції. Вирішення цієї проблеми можливе шляхом розроблення узагальнень судової практики та вдосконалення норм кримінального законодавства. Не менш важливою є проблема використання у диспозиції ст. 113 оціночних понять, таких як «об'єкти, що мають важливе народногосподарське або оборонне значення». Законодавець не надає чіткого визначення цих категорій, що створює труднощі при встановленні предмета посягання. У сучасних умовах до таких об'єктів можуть належати енергетична інфраструктура, транспортні вузли, підприємства оборонно-промислового комплексу, системи зв'язку та інші об'єкти критичної інфраструктури. Водночас відсутність

законодавчо закріпленого переліку або критеріїв їх визначення зумовлює різне тлумачення та застосування цієї норми судами.

Особливого значення набувають питання кваліфікації диверсії в умовах воєнного стану. Після 2022 року законодавець посилив кримінальну відповідальність за такі діяння, що зумовлено підвищеною суспільною небезпекою посягань на державну безпеку в умовах війни. Водночас це породжує додаткові труднощі, пов'язані з необхідністю доведення того, що злочин було вчинено саме в умовах воєнного стану, а також із визначенням ступеня впливу цих умов на характер і наслідки діяння [5]. У деяких випадках виникає ризик надмірної криміналізації та суворішої кваліфікації, ніж це об'єктивно виправдано. Сучасний розвиток технологій і поява нових загроз зумовлюють виникнення новітніх форм диверсії, таких як кібердиверсія, спрямована на виведення з ладу інформаційних систем, енергетична диверсія або біологічна диверсія. Чинна редакція кримінального законодавства не завжди повною мірою охоплює такі діяння, що створює прогалини у правовому регулюванні та ускладнює їх належну кваліфікацію. У зв'язку з цим виникає потреба у вдосконаленні законодавства шляхом уточнення диспозиції ст. 113 або введення нових кримінально-правових норм, які б адекватно відображали сучасні виклики.

Окремо слід звернути увагу на проблеми доказування у справах про диверсію. Доведення спеціальної мети ослаблення держави, встановлення зв'язків особи з іноземними суб'єктами, а також виявлення організованого характеру злочину є складними завданнями для органів досудового розслідування [2]. У сучасних умовах особливого значення набувають цифрові докази, результати негласних слідчих (розшукових) дій, а також міжнародне співробітництво у сфері кримінального правосуддя. Водночас використання таких доказів потребує дотримання високих стандартів допустимості та належності, що також впливає на ефективність кримінального переслідування.

Отже, аналіз чинного законодавства та правозастосовної практики свідчить про наявність низки актуальних проблем кримінально-правової кваліфікації диверсії, серед яких особливе місце займають складність відмежування від суміжних складів злочинів, конкуренція кримінально-правових норм, невизначеність оціночних понять, недосконалість регулювання новітніх форм диверсії та труднощі доказування суб'єктивної сторони злочину [4; 5]. Вирішення зазначених проблем потребує комплексного підходу, який передбачає вдосконалення кримінального законодавства, формування єдиної судової практики, а також подальший розвиток наукових досліджень у сфері кримінального права.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квіт. 2001 р.
2. Навроцький В. О. Кримінальне право України: теоретичні проблеми кваліфікації злочинів. Київ : Юрінком Інтер, 2020.
3. Науково-практичні коментарі та судова практика щодо застосування ст. 113 КК України.
4. Тацій В. Я., Борисов В. І., Тютюгін В. І. Кримінальне право України. Особлива частина. Харків : Право, 2021.
5. Хавронюк М. І. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. Київ : Ваїте, 2022.

Кузнецова Богдана Ігорівна,
здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту поліцейської діяльності
Національної академії внутрішніх
справ
Науковий керівник:
Поштаренко Інна Валеріївна,
доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх
справ, доктор філософії в галузі права

КОМУНІКАЦІЯ З ОСОБАМИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Актуальність цієї теми є важливим елементом і визначається високим рівнем поширеності цього явища особливо в умовах війни, його значною латентністю та серйозними наслідками для фізичного й психічного здоров'я постраждалих. Важливою є взаємодія з такими особами, своєчасного виявлення випадків насильства, надання допомоги та забезпечення захисту прав людини. Неправильна або формальна комунікація може призвести до повторної травматизації, недовіри до правоохоронних органів і відмови від співпраці, що ускладнює розслідування та робить неефективним запобігання подальшим правопорушенням. Водночас розвиток навичок безпечного та недискримінаційного спілкування повинне відповідати сучасним міжнародним стандартам у сфері захисту прав людини та сприяє